

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון — הבנה והבעה — 50 נקודות

פרק שני — אוצר המילים והמשמעים; שם המספר ומילות היחס — 26 נקודות

פרק שלישי — תחביר ומערכת הצורות — 24 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות:

(1) יש לענות על כל השאלות בגוף השאלון, לפי ההוראות.

(2) לכתובת טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (26-27) של השאלון.

(3) הקפד על כתיב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

לפניך שלושה טקסטים 1-3. קרא אותם, וענה על השאלות שאחריהם.

טקסט 1

שפות נכחדות: המילה האחרונה

(מעובד על פי שפריר אשר, [נובמבר 2005], מסע אחר, 170. אוהרז"מ www.masa.co.il ב" 31/8/2014)

בספטמבר 2004 בסין הלכה לעולמה בגיל 98 אישה ושמה יאנג הואני, ועמה הסתלקה כנראה מן העולם גם שפת הנושו, שפה סודית שדוברה במאות השנים האחרונות בסין בפי נשים בלבד, ובאמצעותה ביטאו נשים סיניות את מאווייהן הכמוסים ביותר. מאז שנות התשעים של המאה הקודמת הייתה אישה זו הדוברת היחידה של שפת הנושו. זה לא היה טקס הקבורה היחיד שבו נטמנה עם הנפטר גם שפתו. ב-1972 הלך לעולמו באוסטרליה אחרון דובריה של שפת המבבב. גורל דומה צפוי לשפתה של מרי סמית בת ה-83 תושבת אלסקה. סמית היא אחרונת דוברי האיק, אחת משפותיה העתיקות של אלסקה.

היעלמות שפה מן העולם אינה תופעה נדירה, והיא מתרחשת כנראה בכל שבועיים; בכל שנה מתות כ-25 שפות. בקצב הזה תאבד האנושות עד סוף המאה הזאת כמחצית ממלאי השפות שברשותה, ונראה כי הקצב אף יגבר עקב השתלטות שפות מסוימות על התקשורת בעולם.

שפות נעלמו לכל אורך ההיסטוריה, אם כי בקצב אטי מבימינו. חוקרים מעריכים שב-5,000 שנות ציביליזציה נכחדו כשלושים אלף לשונות, ואת רובן הגדול איננו מכירים כלל. שפה מצויה בסכנה כאשר דובריה מפסיקים להשתמש בה, כאשר היא מאבדת את תפקידיה התקשורתיים והחברתיים ואינה נדרשת בניהול חיי היום-יום. ההערכה היא שכדי שלשון תשרוד, עליה להיות מדוברת בפי מאה אלף דוברים לפחות. מתוך כ-6,400 השפות בעולם כיום, רובן מדוברות בפי פחות ממאה אלף בני אדם כל אחת. שפות מקומיות רבות, המדוברות בפי דוברים מעטים בני חמישים ויותר, נידונות לכליה. להיעלמותן של שפות יש סיבות רבות ומגוונות הכרוכות זו בזו וקשורות לעתים להשתלטות של שפות חזקות יותר.

כיבוש צבאי ותוצאותיו יכולים לגרום להכחדת שפה. למשל טבח בעם שארצו נכבשה יגרם להיעלמות של השפה המקומית ולהשתלטות של שפת העם הכובש. מקרה כזה התרחש בצפון אמריקה, שבה נותרו ב-1960 רק כ-215 שפות מתוך כמעט 700 השפות שדוברו בפי ילידי היבשת עם גילוי אמריקה. מקרים דומים קרו גם בברזיל ובאוסטרליה.

/המשך בעמוד 3/

גם חילופי שלטון יכולים להחיש היעלמות של שפות. עליית השלטון
 הקומוניסטי בברית-המועצות היא דוגמה מובהקת לכך. בעקבות עליית
 הקומוניזם הוכחדו בשנות השלושים של המאה הקודמת שפות רבות, שדוברו
 בפי תושבי ברית-המועצות, ואחרי מלחמת העולם השנייה הוכחדו שפות רבות
 עוד יותר.

הגירה עלולה אף היא לאיים על שפה. הגירה של רבים לאזור מסוים עלולה
 לדחוק את השפה המקומית ולגרום לשפת המהגרים להשתלט ולהיות לשפה
 העיקרית. דוגמה מובהקת לכך היא הוואי. בראשית המאה ה-19 הייתה השפה
 הפולינזית של תושבי הוואי מדוברת בפי רוב האוכלוסייה. תהליך ההידלדלות
 של דובריה בעקבות הגירה של דוברי אנגלית לתחומה היה מהיר מאוד:
 ב-1878 היו דוברי הפולינזית 81 אחוזים מן האוכלוסייה, ב-1900 ירד שיעורם
 באוכלוסייה ל-24 אחוזים, וכיום שיעורם הצטמק לכדי אחוז וחצי בלבד מכלל
 האוכלוסייה. התבוללות, נישואי תערובת ושיעור ילודה נמוך – הם סיבות
 נוספות לאיום על שפות ולהיעלמותן.

אפשר לנסות להגן על שפות מאוימות בכמה דרכים, כמו נקיטת פעולות
 מאורגנות של לימוד השפה בבתי ספר ובמסגרות אחרות. השפה הקטלנית
 המדוברת בספרד, שפת הבהסה המדוברת באינדונזיה ובראש כולן העברית
 המדוברת בארצנו הן דוגמאות להצלחתן של פעולות כאלה. גם ארגונים בין-
 לאומיים ובראשם אונסק"ו⁽¹⁾ מנסים להגן על השפות החלשות והנכחדות,
 ובאונסק"ו אף צירפו את השפות הנכחדות לרשימת אוצרות הטבע הזקוקים
 להגנה בין-לאומית.

(1) אונסק"ו – ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם.

טקסט 2

האו"ם פרסם את "אטלס שפות העולם הנמצאות בסכנת הכחדה"

(מעובד על פי טראובמן תמרה. [23 בפברואר 2002]. אתר הידען.

אוחזר מ- www.hayadan.org.il ב- 31/8/2014)

יותר ממחצית מן השפות המדוברות בעולם נתונות בסכנת הכחדה, ואם הן ייעלמו, תיעלם עמן גם המורשת התרבותית המתלווה אליהן. כך עולה ממחקר שפורסם מטעם אונסק"ו. לפי המחקר, שפות דומיננטיות או מדיניות ממשלתית של דיכוי מאיימות על יותר מ-3,000 שפות באזורים רבים בעולם. "עם מותה של שפה אובדים לנצח ידע שאין לו תחליף, היסטוריה, הבנת המחשבה האנושית ותפיסות עולם שונות", נאמר במחקר.

לפי המחקר, לאמריקה ולאוסטרליה אחריות כבדה להכחדת השפות. באוסטרליה, בעקבות מדיניות אכזרית שאסרה על הילידים לדבר בשפותיהם המקוריות, נכחדו יותר מ-160 שפות מתוך כ-260 השפות שדוברו בפי תושביה הילדיים של היבשת לפני בוא האירופים.

בארצות הברית, נאמר במחקר, שרדו פחות מ-150 שפות מתוך מאות השפות האינדיאניות שדוברו ביבשת זו לפני שהמתיישבים החדשים כבשו אותה. כל השפות האינדיאניות ששרדו נמצאות היום בסכנת הכחדה. סכנה זו התעצמה בשנות השמונים עקב החלת מדיניות "האנגלית בלבד".

לדברי פרופסור מרסלו דסקל⁽²⁾, זה שנים שגם בישראל נחלש מעמדן של שפות רבות, למשל הלדינו, היידיש, כמה לשונות של ערבית יהודית מצפון אפריקה, שפות יהודיות מרכז אסיאתיות והשומרונית.

לרוב השפות שנתונות בסכנת הכחדה, אומר פרופסור דסקל, אין כתב משלהן ואין תעתיק כתוב של הגיית מילותיהן. לדבריו, יש צורך דחוף להגביר את המאמצים לתעד את השפות האלה ולשמר אותן.

שפה נכחדת היא שפת מיעוט בדרך כלל, והצלחה תשיב את תחושת הכבוד העצמי והזהות של העם הדובר אותה. "עיתונים, ספרות, שידורי רדיו וטלוויזיה הם הגורמים הקובעים מבחינה פוליטית את המעמד של השפה ואת הסיכוי שלה לשרוד", אומר דסקל.

לעתים אפשר להחיות גם שפות שכבר הוכרזו מתות, אומר דסקל, ומציין לדוגמה את העברית ואת השפה הבסקית. לדבריו, למרות התנאים הפוליטיים המדכאים שפה "אנו יכולים ואף חייבים לשמר כל מה שאפשר לשמר".

(2) פרופסור מרסלו דסקל – פרופסור לבלשנות ולפילוסופיה באוניברסיטת תל אביב.

טקסט 3

בשולי הרשת: "גוגל" מחפשת את השפות הנעלמות

(מעובד על פי עילם הראל, [21 ביוני 2012], כלכליסט, ארוז מר www.calcalist.co.il ב-31/8/2014)

"גוגל" היא אחת החברות האחראיות למהפכת הגלובליזציה ולהתפשטות השפה האנגלית ברחבי העולם, אבל עכשיו היא רוצה להציל יותר מ-3,000 שפות הנתונות בסכנת הכחדה. ענקית הרשת הכריזה על מיזם חדש בשיתוף ארגונים בלשניים בין-לאומיים, מטרת המיזם היא לנהל אתר שבו ישתפו פעולה חוקרים, בלשנים והדוברים האחרונים של השפות הנכחדות. באתר יש מידע על 3,054 שפות וניבים. בדף של כל שפה אפשר למצוא קטעים מוקלטים של דוברים, הזמנות לימי עיון, חומרי לימוד ועוד.

פרק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 1-7.

1. על פי טקסט 1, ציין שני סימנים לזיהוי שפה הנתונה בסכנת הכחדה. (2 נקודות)

(1)

(2)

2. א. בטקסט 1 מפורטים גורמים להכחדת שפות.

לפניך תיאור של ארבע חברות ששפותיהן נתונות בסכנת הכחדה.

על פי טקסט 1, ציין ליד כל תיאור את הגורם העיקרי שעלול להביא להכחדת השפה של חברה זו. (4 נקודות)

(1) בחברה א' דיברו אנשים רבים בשפתם הייחודית. מערכת ההשכלה באזורם הייתה מבוססת על שפה זו. לפני כחמישים שנה השתלטה מדינה שכנה על מקום מושבה של חברה א' וכפתה על אנשי חברה זו להשתמש בשפתה (שפת המדינה המשתלטת) במערכות החינוך ובתקשורת עם השלטונות. הגורם:

(2) חברה ב' התאפיינה בשפתה ובתרבותה הייחודית, אולם בשנים האחרונות נחשפו הצעירים שבחברה זו במידה הולכת וגוברת לתקשורת העולמית, ובכלל זה לרשתות החברתיות, לתכניות הטלוויזיה, לסרטים ולמוזיקה הפופולרית. הגורם:

/המשך בעמוד 6/

(3) חברה ג התגוררה באזור גאוגרפי מבודד ודיברה בשפתה המקומית. בעקבות גילוי מחצבים נדירים באזור זה חדרו אליה חברות מסחריות זרות והקימו שם מפעלים. רחבי היקף. התפתחות האזור גרמה למספר גדול של מתיישבים זרים לעבור לשם. הגורם:

(4) חברה ד חייתה זמן רב בשטח מצומצם ומסוגר ודיברה בשפתה המקומית. נישואים נערכו רק בין תושביה. במאה השנים האחרונות נפתחו דרכי הגישה אליה, ונוצר קשר עם שבטים סמוכים. קשר זה התאפיין בריבוי קשרי נישואים בין חברה ד והשבטים הסמוכים. הגורם:

ב. בחר באחד מתיאורי החברות (1)-(4) שבסעיף א, וייעץ לחבריה מה עליהם לעשות כדי לשמור על שפתם. היעזר בטקסטים שקראת. (4 נקודות)

ג. בטקסט 1 כתוב: "ארגונים בין-לאומיים... מנסים להגן על השפות החלשות והנכחדות". (שורות 46-47)
הבא מטקסט 2 סיבה לפעולתם של ארגונים אלה. (3 נקודות)

3. בטקסט 2 מובעת ביקורת. מהי הביקורת? (2 נקודות)

— ציין מטקסט 2 שתי מילים (או ביטויים) המביעות ביקורת זו. (2 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

4. לפניך שתי תגובות⁽¹⁾ שנכתבו בעקבות טקסט 3.

- (1) "מצדי, שייכחדו כל השפות האלה. מי צריך אותן בכלל? כמה שפחות שפות ככה יותר טוב, ובכלל עדיף שכולם ילמדו אנגלית".
 - (2) "תהליך הכחדה של שפות טבעי לגמרי, כמו שאימפריות קמות ונופלות כך גם שפות. שפות נועדו לתקשורת. אם שפה נכחדת זה אומר שאין בה צורך".
- בחר באחת התגובות, והבע את דעתך עליה. בסס את דבריך על הטקסטים שקראת או על ידע אישי.
- (5 נקודות)

(1) תגובות – בלועזית "טוקבק". תגובה קצרה, בדרך כלל, שגולש כותב בעקבות ידיעה או כתבה.

5. לפניך טבלה המציגה את התפלגות השפות בעולם על פי מספר הדוברים אותן. עיין בה, וענה על הסעיפים שאחריה.

התפלגות השפות בעולם על פי מספר הדוברים (שפות אם)

שורה	מספר הדוברים בכל שפה	מספר השפות	סך כל הדוברים
1	999,999,999-100,000,000	8	2,543,460,358
2	99,999,999-10,000,000	80	2,458,383,987
3	9,999,999-1,000,000	305	929,591,638
4	999,999-100,000	937	294,626,823
5	99,999-10,000	1,811	61,556,414
6	9,999-1,000	1,978	7,613,358
7	999-1	1,537	479,613
8	סה"כ	6,656	6,295,712,191

(הנתונים על פי Ethnologue [2014]. Languages of the World)

אוחזר ב-12 בנובמבר 2014 מ-<http://www.ethnologue.com/statistic/size>

א. על פי הטבלה, השלם את המשפט שלפניך.
מספר השפות המדוברות ביותר בעולם הוא _____ (2 נקודות)

ב. בטקסט 1 כתוב:
"מתוך כ-6,400 השפות בעולם כיום, רובן מדוברות בפי פחות ממאה אלף בני אדם כל אחת". (שורות 19-20)

(1) הוכח קביעה זו על פי הטבלה. בתשובתך ציין את מספרי השורות בטבלה שעליהן הסתמכת. (3 נקודות)

(2) העתק מטקסט 2 מידע התומך בקביעה זו. (3 נקודות)

/המשך בעמוד 9/

6. בטקסט 2 הכותב מציין את מקורות המידע שעליהם הוא מסתמך.

א. העתק מטקסט 2 את שני מקורות המידע המובאים בו, וכן את המילים והצירופים

שהכותב משתמש בהם כדי לאזכר את מקורות המידע. (4 נקודות)

I. מקור המידע _____

המילים / הצירופים המאזכרים אותו _____

II. מקור המידע _____

המילים / הצירופים המאזכרים אותו _____

ב. הסבר מהי התרומה של ציון מקורות מידע לטקסט? (2 נקודות)

/המשך בעמוד 10/

7. מטלת סיכום (14 נקודות)

על פי שלושת הטקסטים שקראת 1-3, כתוב סיכום (בהיקף של כ-12 שורות)

שכותרתו: שפות נכחדות.

בסיכומך הצג את הבעיה ואת דרכי ההתמודדות עמה. (תוכל לכתוב טיוטה לסיכומך בעמוד 11).

/המשך בעמוד 11/

פרק שני – אוצר המילים והמשמעים; שם המספר ומילות היחס (26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 8-14.

אוצר המילים והמשמעים (21 נקודות)

8. לפניך הערך ניב ממילון אבן שושן (2003).

קרא אותו, וענה על הסעיפים שאחריו.

א. **ניב** ד' [מן גור, נב; שאל מן הצירוף המקראי "ניב שפתיים", ראו להלן] ¹. בטוי, דבור: "אשר הניב אסף ואת סודו חשף" (דנש, לדורש החכמות). "שמע שירו, ראה ארץ לשונו, און ניבו" (הנגיד, דיוואן 160). "פי אדוני, הטה אונך לניבי" (חריי, תחכמוני ד 49). "אין ניב נבזה, אין שיח טפל" (טוקולוב, אישים 274). "ניב אין אשר לא התעללו בו" (ביאליק, חלפה). "ונמקרה בלשונו ואין בניבו" (הח, היושבת 103). ². צרף מלים, מבטא לשוני מרפב מללים אחרות, בטוי מקבל שמשמעו שונה לפרקים מן המשמע של כל מלה המרפיכה אותו: לשוננו עשירה בניבים מקראיים ותלמודיים שונים. מלון זה מביא ומבאר ניבים רבים בלשונונו. ³. דיאלקט, בתי לשון, צורת הלשון המדברת הנהוגה בפי תושבי אזור מסים או מעמד מסים בארץ: ללשון הערבית ניבים שונים. – [ניב, ניבים, ניבי-ניבי]

ב. **ניב** ד' [ארמית: ניבא, בבא קמא כג; ערבית: נאב, ניב] ¹. כל אחת מארבע השנים הארפות והפולטות שבצדדי הפה אצל הכלב, התחול וחיות הטרף: "שני הכלב שהן ניבים גדולים יוצאין מפיו ולחוד" (רבנו חננאל, בבא קמא כג). ניבי החיה נתקעו בגוף טרפה. ². כל אחת מארבע השנים שבצדדי החותכות אצל בני-אדם. – [ניב, ניבים, ניבי-]

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

לפניך משפטים, ובהם מודגשת המילה "ניב" או "ניבים". מבין המשמעויות של הערך "ניב" שבמילון, העתק את המשמעות המתאימה ביותר למילה המודגשת בכל משפט. (3 נקודות)

א. "באתר יש מידע על 3,054 שפות וניבים". (טקסט 3, שורות 5-6)

ב. כתיבתו של המשורר ארז ביטון מתאפיינת בשילוב של ניבים מערבית-מוגרבית בטקסט העברי.

ג. באחד היישובים תנועת הנוער הוציאה לאור עיתון וקראה לו "ניב התנועה".

9. בטקסט 1 הכותב משתמש במילים ובביטויים משדה סמנטי מסוים כדי לתאר את התופעה של הכחדת השפות.

א. מהו השדה הסמנטי הזה? (נקודה אחת)

ב. העתק ארבעה ביטויים או מילים השייכים לשדה הסמנטי שצינת בסעיף א. (4 נקודות)

/המשך בעמוד 14/

لا تكتب في هذه المنطقة

لا لכתוב באזור זה

10. א. לפניך משפט מטקסט 1.

"באמצעותה [שפת הנושא] ביטאו נשים סיניות את מאווייהן הכמוסים ביותר". (שורות 3-4)
לפניך רשימת מילים. הקף את המילים שמשמעותן מבטאת את משמעות המילה "מאויים". (2 נקודות)

רצונות, אי-הסכמות, מאמצים, אמונות, כיסופים.

ב. לפניך משפט מטקסט 1.

"גם חילופי שלטון יכולים להחיש היעלמות של שפות". (שורה 29)
לפניך רשימת מילים. הקף את המילים שיכולות להמיר את המילה "להחיש" במשפט זה ולשמור על משמעות המשפט. (2 נקודות)
להרגיש, לבטל, להאיץ, למנוע, לצפות, לזרז.

11. א. לפניך משפט מטקסט 2.

"עם מותה של שפה אובדים לנצח ידע שאין לו תחליף. היסטוריה, הבנת המחשבה האנושית ותפיסות עולם שונות". (שורות 4-6)
מבין האפשרויות שלפניך, הקף את המשמעות המתאימה ביותר לביטוי "תפיסות עולם". (2 נקודות)

— דרכי התגברות על בעיות ועל אתגרים.

— השקפות כלליות על מצב העניינים בחיים ובחברה.

— מהלכים מנוגדים לשינוי פני החברה.

— דרכים מגוונות להגשמת רצון האל.

ב. לפניך משפט מטקסט 3.

"גוגל" היא אחת החברות האחראיות למהפכת הגלובליזציה ולהתפשטות השפה האנגלית ברחבי העולם". (שורות 1-2)
מבין האפשרויות שלפניך, הקף את המשמעות המתאימה ביותר למילה "מהפכה" במשפט זה. (2 נקודות)

— הריסה, החרבה

— הפיכה בכוח של משטר במדינה

— מצב של אי-סדר, אנדרלמוסיה

— שינוי יסודי באחד מתחומי הפעילות האנושית

/המשך בעמוד 15/

12. א. לפניך משפט מטקסט 1:

"שפות מקומיות רבות, המדוברות בפי דוברים מעטים בני חמישים ויותר,

נידונות לכליה". (שורות 20-21)

הסבר את משמעות הצירוף נידון לכליה. (נקודה אחת)

ב. לפניך משפט מטקסט 1:

"כיום שיעורם הצטמק". (שורה 40)

— העתק משורות 34-42 מילה בעלת משמעות קרובה למילה "הצטמק".

(נקודה אחת)

— כתוב (משלך) מילה מנוגדת למילה הצטמק. (נקודה אחת)

13. לפניך שני משפטים ובהם מודגשות המילים: שימור, החייאה.

— המיזם של "גוגל" הוא ניסיון לשימור של שפות בסכנת הכחדה.

— העברית היא דוגמה להצלחה גדולה של מיזם החייאת שפה.

הסבר את ההבדל בין שימור שפה ובין החייאת שפה. (2 נקודות)

/המשך בעמוד 16/

لا تكتب في هذه المنطقة

لا تكتب באזור זה

שם המספר ומילות היחס (5 נקודות)

14. א. לפניך שלושה משפטים. כתוב במילים את המספר המודגש בכל משפט.

(אין צורך לנקד.) (3 נקודות)

— גורל דומה צפוי לשפתה של מרי סמית תושבת אלסקה שהגיעה לשנתה ה-83

— בסוף המאה התשע-עשרה היו דוברי הפולינזית 81

אחוזים מן האוכלוסייה.

— באתר יש מידע על 3,054

שפות וגיבים.

ב. לפניך שני משפטים. בכל משפט כתוב את מילת היחס המתאימה מבין האפשרויות

המוצעות. (2 נקודות)

— לפי טקסט 1 שפות מקומיות רבות נכחדו

(בלעדי, בזכות, בגלל, הודות ל-)

כיבוש צבאי.

— במאה ה-19 הייתה הגירה גדולה של דוברי אנגלית להוואי,

ו נדחקה שפתם של המקומיים.
(בעקבותיה, בעקבותיהן, בעקבותיו, בעקבותיה)

פרק שלישי – תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע מתחום התחביר (15-18) וארבע מתחום מערכת הצורות (19-22). ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות או משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

תחביר

15. א. לפניך קטע.

היעלמות שפה מן העולם היא תופעה נפוצה, והיא מתרחשת בכל שבועיים בערך. בקצב הזה תאבד האנושות את רוב השפות. מומחים טוענים כי קצב היעלמות יגבר עקב השתלטות של שפות מסוימות על התקשורת.

(1) העתק כל אחד מן המשפטים שבקטע, וקבע את הסוג התחבירי של כל משפט (פשוט, איחוי (מחובר) או מורכב).

(2) — אם קבעת שאחד המשפטים הוא מורכב, העתק ממנו את הפסוקית.

— אם קבעת שאחד המשפטים הוא משפט איחוי (מחובר), העתק ממנו את מילית הקישור.

ב. בכל אחד מן המשפטים שלפניך ציין את התפקיד התחבירי של המילה "שפות", המודגשת בקו. את התפקיד בחר מן הרשימה שלפניך: נושא, נשוא, משלים פועל, משלים שם (לוואי).

I. בכל שנה מתות כ- 25 שפות.

התפקיד התחבירי: _____

II. מדינות הגנו על שפות מאוימות בדרכים שונות.

התפקיד התחבירי: _____

III. חילופי שלטון גורמים להיעלמות של שפות.

התפקיד התחבירי: _____

IV. אונסק"ו צירף את השפות הנכחדות לרשימת אוצרות הטבע הזקוקים

להגנה בינלאומית.

התפקיד התחבירי: _____

/המשך בעמוד 18/

16. לפניך ארבעה משפטים.

- I. העברית קמה לתחייה בזכות האמונה של מחדשיה.
 - II. חוקרי שפות רבים ישתמשו במאגר השפות של "גוגל", אם מיזם זה יצליח.
 - III. טבח בעם יגרום להיעלמות שפתו.
 - IV. מוות של שפות הוא תוצאה בלתי נמנעת של השתלטות שפות חזקות.
- א. בכל משפט הקף את המילית או את המילה המציינת את הקשר הלוגי שבו.
 - ב. אחד המשפטים יוצא דופן מבחינת הקשר הלוגי שבו.

- (1) ציין את מספרו _____
 - (2) ציין את הקשר הלוגי שבא לידי ביטוי במשפט היוצא דופן _____
 - (3) ציין את הקשר הלוגי שבא לידי ביטוי בשאר המשפטים _____
- ג. לפניך מילות קישור. הקף את המילה שיכולה להמיר את מילת הקישור במשפט היוצא דופן שציינת בתת-סעיף ב (1) ולשמור על משמעות המשפט.
- אף על פי ש, למען, לכן, בתנאי ש

17. א. "גוגל" היא אחת החברות האחראיות להתפשטות השפה האנגלית ברחבי העולם, למרות זאת עכשיו היא פועלת להצלת יותר מ-3,000 שפות שבסכנת הכחדה.

- (1) העתק מן המשפט את מילת הקישור: _____
- (2) ציין את הקשר הלוגי שמילת הקישור מביעה: _____
- (3) הסבר מדוע נבחר קשר לוגי זה לחבר בין שני איברי המשפט. _____

ב. לפניך ארבעה פתגמים שמקורם בשפות יהודיות הנמצאות בסכנת הכחדה.

- I. מְטָאָטָא טוֹב מְטָאָטָא הֵיטֵב. (לדינו)
- II. אֵב לְבָנוֹת חָרָד כָּל הַלֵּילוֹת. (ערבית יהודית)
- III. דִּיבּוֹר הוּא כֶסֶף וּשְׁתִּיקָה הִיא זָהָב. (יידיש)
- IV. רִכִּילוֹת הִיא אֵשׁ בְּשָׂדֵה קוֹצִים. (מלשונותיהם של יהודי אתיופיה)

- (1) אחד המשפטים יוצא דופן מבחינת הסוג התחבירי. ציין את מספרו _____
- (2) ציין את הסוג התחבירי של המשפט שצינית בתת-סעיף (1): _____
- (3) פשוט, איחוי (מחובר), מורכב. _____
- (3) ציין את התפקיד התחבירי של כל מילה במשפט I. _____

- (1) מְטָאָטָא _____
- (2) טוֹב _____
- (3) מְטָאָטָא _____
- (4) הֵיטֵב _____

/המשך בעמוד 20/

18. א. לפניך משפט.

רוב השפות בעולם ייחדו ועמן תיעלם גם המורשת התרבותית של דובריהן

(1) הוסף סימני פיסוק למשפט.

(2) ציין את הסוג התחבירי של המשפט: פשוט, איחוי (מחובר) או מורכב.

(3) העתק מן המשפט את הנשואים שבו, וליד כל נשוא ציין את הנושא שלו.

נשוא _____ נושא _____

נשוא _____ נושא _____

(4) העתק מן המשפט שני משלמי שם ומשלים פועל אחד.

משלים שם _____ משלים פועל _____

משלים שם _____

ב. לפניך שני משפטים.

I. השפות האינדיאניות ששרדו נתונות היום בסכנת הכחדה.

II. מרבית השפות שבעולם נתונות היום בסכנת הכחדה.

לפניך ארבעה משפטים. הקף את המשפט שהנאמר בו נכון.

— שני המשפטים I ו-II הם משפטים פשוטים.

— משפט I הוא משפט פשוט, ואילו משפט II הוא משפט מורכב.

— שני המשפטים I ו-II הם משפטים מורכבים.

— משפט I הוא משפט מורכב, ואילו משפט II הוא משפט פשוט.

מערכת הצורות

19. לפניך טבלה, ובה מילים מודגשות. השלם (במקומות הלבנים בלבד) את הפרטים החסרים בנוגע לכל מילה מודגשת. (אין צורך לכתוב משפטים.)

פועל (מאותו שורש ומאותו בניין)	שורש	בניין	שם פועל (מאותו שורש ומאותו בניין)	שם פעולה (מאותו שורש ומאותו בניין)	צורת הציווי (מאותו שורש ומאותו בניין)
				תהליך ההדלדלות של דוברי הפולינוזית היה מהיר מאוד.	
					את רוב השפות שנכחדו איננו מכירים.
					הסיבות כרוכות זו בזו.
					שיעור דוברי הפולינוזית הצטמק.
			גורם נוסף שעלול לאיים על שפה הוא הגירה.		
					כבר נכנסתם לאתר השפות הנכחדות של "גוגל"?

لا تكتب في هذه المنطقة
لا تكتب في هذه المنطقة

20. לפניך קטע על פי טקסט 1.

שפות מתוות בעקבות השתלטות של שפות חזקות יותר. שפה מצויה בסכנה כאשר דובריה מפסיקים להשתמש בה. כלומר כאשר היא מאבדת את תפקידיה התקשורתיים והחברתיים ואינה נדרשת בניהול חיי-היום-יום. כיבוש צבאי יכול לגרום להכחדה של שפה. נקיטה של פעולות מאורגנות כמו לימוד שפה עשויה להגן על שפות מאוימות.

א. לפניך טבלה. העתק מן הקטע שמות פעולה ושכך אותם בטבלה לפי בניניהם.

קל	פיעל	הפעיל	התפעל
1. _____	1. _____	1. _____	1. _____
	2. _____		
	3. _____		

ב. בחר בשני שמות מן הטבלה שבסעיף א, שלהם שמות פעולה גם בבניינים אחרים.

כתוב לכל שם פעולה שבחרת, שם פעולה מאותו שורש בבניין אחר.

שם הפעולה שבחרת	שם פעולה מאותו שורש בבניין אחר
1. _____	_____
2. _____	_____

21. א.

לפניך שלושה משפטים, ובהם מודגשים פעלים.

- שפת הנושן **דִּבְרָה** בסין בפי נשים בלבד.
- זה לא היה טקס הקבורה היחיד שבו **נִטְמְנָה** עם הנפטר גם שפתו.
- לעתים אפשר להחיות שפות שכבר **הִכְרִזוּ** מתות.
- (1) מה משותף למשמעות הבניינים של הפעלים המודגשים? _____
- (2) לפניך שני משפטים, ובהם פעלים מודגשים בבניין התפעל.
- האורח **הִתְקַבֵּל** בסבר פנים יפות.
- התלמיד השקיע מאמצים רבים ו**הִתְקַדֵּם** בלימודיו.
- מבין שני הפעלים, העתק את הפועל שמשמעות הבניין שלו זהה למשמעות שציינת בתת-סעיף (1). _____

ב.

- לפניך צירופים, ובהם מילים מודגשות.
- מיין בטבלה שלפניך את המילים המודגשות לשתי קבוצות לפי חלק הדיבור שלהן, ומעל לכל קבוצה כתוב כותרת שתבטא את חלק הדיבור.
- שפה **סוּדִית**, חולשה **כְּמוֹתִית**, שפה **דוֹמִינַנְטִית**, דוברי **פּוֹלִינֶזִית**, עיר **טוֹרְקִית**, ירידה **דְּרִסְטִית**, עֲבָרִית תְּקִינָה, שפה **חִיוֹנִית**

22. א. "לרוב השפות שנתונות בסכנת הכחדה [...] אין כתב משלהן ואין תעתיק כתוב של הגיית מילותיהן". (טקסט 2, שורות 18-19)

- (1) ציין את המשקל של המילה תעתיק.
- (2) האקדמיה ללשון העברית מרבה לחדש במשקל זה מילים בתחומים שונים. לפניך טבלה המחולקת לכמה תחומים, ומתחתיה רשימת שמות. שבץ כל שם בתחום המתאים לו.

תחום הכספים	תחום האמנות והגרפיקה	תחום הכתיבה	תחום הנוזלים והחומרים

תקציב, תעתיק, תחפוף (שמפו), תמחיר,
 תחריט, תרפז, תזרים מזומנים, תמליל,
 תרסיס, תחשיב, תבליט.

(שים לב: סעיף ב' של שאלה 22 בעמוד הבא.)

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך